

חוברת עבודה

גאוגרפיה

האדם וסביבתו – כפר עולמי • כיתה ז'

תוכן העניינים

2	מבוא
3	פרק 1: גלובליזציה: העולם ככפר עולמי
6	פרק 2: תפרוסת האוכלוסייה בעולם: איפה גרים בני האדם?
9	פרק 3: גידול האוכלוסייה ומבנה הגילים
11	פרק 4: הגירה לסוגיה: למה אנשים עוברים לגור במקום אחר?
13	פרק 5: עיור: סוגי ערים ומבנה העיר
15	פרק 6: בעיות העיר ופיתוח בר-קיימא
17	פרק 7: פערי פיתוח בעולם ומדדי פיתוח
20	פרק 8: בעיות סביבה חוצות גבולות
22	חזרה – מה למדנו?

מבוא

שלום לתלמידות ולתלמידי כיתה ז'!

השנה נכיר את העולם כ«כפר עולמי»: נבין איך הגלובליזציה מחברת בין מדינות, נחקור איפה גרים בני האדם ולמה, איך האוכלוסייה גדלה ומשתנה, למה אנשים מהגרים, איך בנויות ערים ומה הבעיות שלהן, מה ההבדל בין מדינות מפותחות למתפתחות, ואיך מתמודדים עם בעיות סביבה שלא עוצרות בגבול.

איך החוברת בנויה? כל פרק פותח בדף סיכום עם 📖 הסבר קצר וטבלאות, 💡 פינת «זכרו!» עם טיפ חשוב, 📝 דוגמה פתורה צעד אחר צעד, ואחרים 📝 תרגול מגוון: השלמה, התאמה, «נכון / לא נכון» עם תיקון, מיון, טבלאות ושאלות פתוחות קצרות. בסוף החוברת יש פרק 🔄 «חזרה – מה למדנו?». התשובות נמצאות במחווך נפרד.

מקורות חומר הלמידה: תוכנית הלימודים בגאוגרפיה לכיתה ז' «האדם וסביבתו – כפר עולמי» (משרד החינוך); נתונים מקורבים על אוכלוסייה ופיתוח לפי פרסומי האו"ם והבנק העולמי; מפת העולם בשער: Natural Earth (נחלת הכלל). כל הטקסטים נכתבו במיוחד לחוברת זו. בהצלחה!

גלובליזציה: העולם ככפר עולמי

פרק 1

מה זה?

גלובליזציה = מדינות, כלכלות ותרבויות נעשות קשורות ותלויות זו בזו.

המנועים

מנוע	דוגמה
תקשורת	אינטרנט, לוויינים
תחבורה	ספינות מכולות, טיסות
סחר חופשי	הסכמי סחר, הורדת מכסים

השפעות

1. חיוביות: מוצרים זולים, עבודה חדשה, הפצת ידע.
2. שליליות: סגירת מפעלים, החלשת תרבות מקומית, «אפקט דומינו» של משברים.

זכרו! כשמסבירים השפעה של גלובליזציה, כדאי לכתוב גם מי מרוויח וגם מי נפגע – זו חשיבה גאוגרפית מלאה.

דוגמה פתורה: מפעל נעליים בישראל נסגר והייצור עבר לאסיה. מה הסיבה ומי נפגע?

1. בודקים איפה הייצור זול יותר: באסיה השכר נמוך.
 2. מזהים מי נפגע: העובדים בישראל איבדו את עבודתם.
 3. מזהים מי מרוויח: עובדים באסיה וקונים שמשלמים פחות.
- התשובה:** הסיבה: שכר נמוך באסיה. נפגעו העובדים בישראל.

1 השלימו בעזרת מחסן המילים.

מפותחת | שכר | אינטרנט | מדבר

- א. המטה של תאגיד רב-לאומי נמצא בדרך כלל במדינה _____.
- ב. מפעלים רבים עוברים למדינות שבהן ה _____ נמוך.
- ג. בזכות ה _____ אפשר לצפות בסרט שצולם ביבשת אחרת.

2 נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכונים.

משפט	נכון	לא נכון	תיקון
א. טיסות זולות הן אחד המנועים של הגלובליזציה.	☐	☐	
ב. גלובליזציה קשורה רק לכלכלה ולא לתרבות.	☐	☐	
ג. משבר במדינה אחת יכול להשפיע על מדינות רבות.	☐	☐	

3 בחרו את התשובה הנכונה.

- א. מה מהבאים הוא דוגמה לגלובליזציה בתרבות?
- שיר קוריאני שמושמע בכל העולם ○ גשם בחורף ○ בית ספר בשכונה

4 השלימו את הטבלה: מנוע של גלובליזציה ודוגמה.

המנוע	דוגמה
תקשורת	
תחבורה	
סחר חופשי	

5 מצאו בבית מוצר שיוצר בחו"ל. כתבו מה המוצר ובאיזו מדינה יוצר.

 מקום לכתיבה, לסיכום אישי ולתרגול נוסף

תפרוסת האוכלוסייה בעולם: איפה גרים בני האדם?

פרק
2

מושגים

- 1. תפרוסת – איך האנשים מפוזרים על פני הארץ.
- 2. צפיפות = מספר תושבים ÷ שטח (קמ"ר).
- 3. צפוף ↔ דליל.

הגורמים

דוחים אנשים		מושכים אנשים	
טבעיים		מים, מישור, אקלים נוח, אדמה פורייה	מדבר, קור, הרים גבוהים
אנושיים		עבודה, ערים, נמלים, שירותים	מלחמה, עוני, מחסור בשירותים

זכרו! כדי להסביר למה אזור צפוף או דליל, כתבו לפחות גורם טבעי אחד וגורם אנושי אחד.

דוגמה פתורה: בעיר יש 50,000 תושבים בשטח של 25 קמ"ר. מה הצפיפות?

1. כותבים את הנוסחה: צפיפות = תושבים ÷ שטח.

2. מציבים: $50,000 \div 25$.

3. מחשבים: 2,000.

התשובה: 2,000 תושבים לקמ"ר

1 התאימו כל אזור לתיאור שלו.

טור א

1. סיביר

2. מזרח אסיה

3. מדבר סהרה

4. הרי ההימלאיה

טור ב

☐ קר מאוד ודליל

☐ צפוף מאוד

☐ הררי וגבוה, מעט תושבים

☐ יבש ודליל

2 השלימו.

נקודות | כהה | בהיר

א. מפה שבה כל נקודה מייצגת מספר תושבים נקראת מפת _____.

ב. במפת צפיפות, צבע _____ מראה אזור צפוף.

3 נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכונים.

משפט	נכון	לא נכון	תיקון
א. צפיפות מחושבת לפי מספר התושבים חלקי השטח.	☐	☐	
ב. אנשים מעדיפים לגור על הרים גבוהים מאוד.	☐	☐	

4 בחרו את התשובה הנכונה.

א. איזה אזור צפוף יותר?

○ 2,000 תושבים ב-10 קמ"ר ○ 2,000 תושבים ב-200 קמ"ר

5 תנו דוגמה לאזור בישראל שהוא צפוף ולאזור שהוא דליל, והסבירו את ההבדל.

 מקום לכתיבה, לסיכום אישי ולתרגול נוסף

גידול האוכלוסייה ומבנה הגילים

פרק 3

ריבוי טבעי

ריבוי טבעי = נולדים פחות מתים. חיובי ← האוכלוסייה גדלה; שלילי ← האוכלוסייה קטנה.

שני סוגי פירמידות

אוכלוסייה צעירה		אוכלוסייה מזדקנת
צורה	בסיס רחב, צמרת צרה	בסיס צר, צמרת רחבה
דוגמה	מדינות רבות באפריקה	יפן, איטליה
אתגר	בתי ספר ועבודה	רפואה וקצבאות

זכרו! כשקוראים פירמידת גילים, מסתכלים קודם על הבסיס (ילדים) ואחר כך על הצמרת (מבוגרים) – כך מזהים אם האוכלוסייה צעירה או מזדקנת.

דוגמה פתורה: נולדו 12 ומתו 14 לכל 1,000 תושבים. מה קורה לאוכלוסייה?

- 1. מחשבים: 12 פחות 14 = -2.
- 2. הריבוי הטבעי שלילי.
- 3. מסקנה: האוכלוסייה קטנה.

התשובה: האוכלוסייה קטנה (ריבוי טבעי שלילי)

1 התאימו מושג להסבר.

טור א

- 1. ריבוי טבעי
- 2. תוחלת חיים
- 3. פירמידת גילים
- 4. הזדקנות

טור ב

- ☐ נולדים פחות מתים
- ☐ תרשים של קבוצות הגיל
- ☐ מספר השנים שאדם צפוי לחיות
- ☐ עלייה בחלק של המבוגרים באוכלוסייה

2 נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכונים.

משפט	נכון	לא נכון	תיקון
א. אוכלוסיית העולם היום גדולה מ-8 מיליארד.	☐	☐	
ב. פירמידה עם בסיס צר מראה שנולדים ילדים רבים.	☐	☐	

3 בחרו את התשובה הנכונה.

א. במדינה נולדו 25 ומתו 5 (לכל 1,000). מה הריבוי הטבעי?

5 ○ 20 ○ 30 ○

4 השלימו.

אפריקה | יפן

א. פירמידה רחבה בבסיס וצרה למעלה מתאימה למדינות רבות ב _____.

ב. פירמידה עם הרבה מבוגרים מתאימה ל _____ ולאטליה.

5 הסבירו במשפט אחד מדוע אוכלוסיית העולם גדלה מאוד במאה השנים האחרונות.

6 שרטטו במחברת פירמידה של אוכלוסייה צעירה ופירמידה של אוכלוסייה מזדקנת, וכתבו במה הן שונות.

הגירה לסוגיה: למה אנשים עוברים לגור במקום אחר?

פרק
4

סוגי הגירה

- 1. בין-לאומית (חיצונית) – ממדינה למדינה.
- 2. פנימית – בתוך המדינה (בעיקר מכפר לעיר).
- 3. פליטים – נאלצים לברוח; עובדים זרים – עבודה לתקופה מוגבלת.

דחיפה ומשיכה

גורמי דחיפה	גורמי משיכה
עוני, אבטלה	עבודה, שכר גבוה
מלחמה, רדיפה	ביטחון, חופש
אסונות טבע, בצורת	חינוך, משפחה

זכרו! כשמנתחים מקרה של הגירה, כתבו טבלה קטנה: מה דחף אותם לעזוב ומה משך אותם למקום החדש.

דוגמה פתורה: משפחה עוזבת אזור שנפגע מבצורת ועוברת לעיר גדולה שיש בה מפעלים. נתחו.

- 1. גורם דחיפה: הבצורת.
- 2. גורם משיכה: מקומות עבודה במפעלים.
- 3. סוג: אם באותה מדינה – הגירה פנימית.

התשובה: דחיפה: בצורת; משיכה: עבודה; הגירה פנימית

1 השלימו.

מוצא | יעד

- א.** המקום שממנו יוצא המהגר נקרא מדינת ה _____ .
- ב.** המקום שאליו מגיע המהגר נקרא מדינת ה _____ .

2 השלימו: השפעה אחת של ההגירה על כל מדינה.

השפעה חיובית	השפעה שלילית
מדינת היעד	
מדינת המוצא	

3 נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכונים.

משפט	נכון	לא נכון	תיקון
א. עובדים זרים מגיעים לעבוד בחקלאות, בבנייה ובסיעוד.	☐	☐	
ב. אסון טבע הוא גורם משיכה.	☐	☐	

4 בחרו את התשובה הנכונה.

א. מה מהבאים הוא גורם משיכה?

○ אבטלה ○ שכר גבוה ○ בצורת

5 ראינו בן משפחה או שכן שהיגר (מארץ אחרת או מעיר אחרת). כתבו מה דחף אותו לעזוב

ומה משך אותו.

6 הציעו דרך אחת שבה מדינה יכולה לעזור למהגרים להשתלב.

עיוור: סוגי ערים ומבנה העיר

פרק 5

עיוור

יותר ממחצית האנושות גרה היום בערים. ערי ענק = יותר מ-10 מיליון תושבים.

סוגי ערים

תפקוד	דוגמה
נמל	חיפה, אשדוד
בירה	ירושלים
תיירות	אילת
תעשייה	דימונה

מבנה העיר

1. מע"ר – מרכז העסקים הראשי.
2. שכונות מגורים.
3. אזורי תעשייה.
4. שטחים ציבוריים ודרכים.

זכרו! כדי לזהות את התפקוד של עיר, שאלו: «במה עובדים רוב התושבים, ומה מביא אליה אנשים?»

דוגמה פתורה: עיר קמה על חוף ים, ליד מפרץ טבעי. מה התפקוד שלה כנראה?

1. מזהים את גורם המיקום: חוף ים ומפרץ.
2. שואלים מה אפשר לבנות שם: נמל.
3. מסיקים את התפקוד.

התשובה: עיר נמל

1 השלימו.

מסחר | תעשייה

א. עיר שקמה בצומת דרכים התפתחה בדרך כלל כמרכז .

ב. עיר שקמה ליד מחצבים התפתחה בדרך כלל כעיר .

2 השלימו: גורם מיקום ותפקוד שהוא יוצר.

גורם מיקום	תפקוד אפשרי
חוף ים עם מפרץ	
צומת דרכים	
מחצבים בקרבת מקום	

3 נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכונים.

משפט	נכון	לא נכון	תיקון
א. טוקיו היא עיר ענק.	☐	☐	
ב. לכל עיר יש רק שכונות מגורים.	☐	☐	

4 בחרו את התשובה הנכונה.

א. מה נמצא בדרך כלל במע"ר?

○ שדות חקלאיים ○ בנקים ומשרדים ○ שמורת טבע

5 הסבירו במשפט אחד מה פירוש «עיר».

6 ציירו במחברת תרשים פשוט של עיר: מע"ר במרכז, שכונות מגורים ואזור תעשייה. כתבו

כותרת לכל חלק.

בעיות העיר ופיתוח בר-קיימא

פרק 6

מושגים

- 1. עיור יתר – יותר אנשים מאשר דירות, עבודה ושירותים ← שכונות עוני.
- 2. פירוור – מעבר לפרברים.
- 3. יוממות – נסיעה יומית לעבודה ← פקקים.

בעיות ופתרונות

בעיה	פתרון בר-קיימא
פקקים וזיהום	תחבורה ציבורית, אופניים
פסולת	מחזור
התפשטות על שטחים פתוחים	בנייה לגובה
מעט ירוק	פארקים וגינות

זכרו! כשמציעים פתרון לבעיה בעיר, כתבו גם איך הוא עוזר לסביבה, לתושבים ולכלכלה – זו גישת הקיימות.

דוגמה פתורה: משפחה עברה מתל אביב ליישוב קטן ליד העיר, וההורים נוסעים כל יום לעבודה בתל אביב. אילו שני תהליכים מתוארים?
1. המעבר מהעיר ליישוב קטן ← פירוור.
2. הנסיעה היומית לעבודה ← יוממות.
התשובה: פירוור ויוממות

1 השלימו.

פרברים | תחבורה

- א.** יישובים קטנים ושקטים מסביב לעיר הגדולה נקראים _____.
- ב.** זיהום אוויר בעיר נגרם בעיקר מ _____ ומתעשייה.

2 השלימו: בעיה בעיר, הסיבה שלה ופתרון.

בעיה	סיבה	פתרון
פקקים		
זיהום אוויר		
שכונות עוני		

3 נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכונים.

משפט	נכון	לא נכון	תיקון
א. בנייה לגובה חוסכת שטחים פתוחים.	☐	☐	
ב. פירוור מקטין את הפקקים בכניסה לעיר.	☐	☐	

4 בחרו את התשובה הנכונה.

- א.** איזה צעד מתאים לפיתוח בר-קיימא?
- הרחבת כבישים לרכבים פרטיים בלבד
 - הקמת רכבת קלה
 - סגירת פארקים לטובת חניונים

5 הסבירו במילים שלכם מהו פיתוח בר-קיימא, ותנו דוגמה.

6 למה עיור יתר יוצר שכונות עוני?

פרק 7
פערי פיתוח בעולם ומדדי פיתוח

מדדים

מדד	מה הוא מראה
תמ"ג לנפש	הכנסה וכלכלה
תוחלת חיים	בריאות
יודעי קרוא וכתוב	השכלה
תמותת תינוקות	רפואה ותנאי חיים

מדד הפיתוח האנושי

משלב בריאות, השכלה והכנסה; בין 0 ל-1. קרוב ל-1 = מפותחת.

סיבות לפערים

1. עבר קולוניאלי, מלחמות, שלטון לא יציב.
2. אקלים קשה ובצורות.
3. מחסור בהשכלה ובתשתיות.

זכרו! מדד אחד לבד לא מספר את כל הסיפור. כדי לקבוע את רמת הפיתוח, השוו כמה מדדים יחד.

דוגמה פתורה: במדינה א' תוחלת החיים 82 ותמ"ג לנפש 45,000 דולר; במדינה ב' – 61 ו-900

דולר. איזו מפותחת יותר?

1. משווים תוחלת חיים: 82 גבוה מ-61.
2. משווים תמ"ג לנפש: 45,000 גבוה מ-900.
3. שני המדדים מצביעים על אותה מסקנה.

התשובה: מדינה א' מפותחת יותר

1 התאימו מדד למה שהוא מודד.

טור א

1. תמ"ג לנפש

2. תוחלת חיים

3. יודעי קרוא וכתוב

4. תמותת תינוקות

טור ב

☐ כמה שנים צפוי אדם לחיות

☐ השכלה

☐ בריאות ורפואה

☐ כמה הכלכלה מייצרת לכל תושב

2 נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכונים.

משפט	נכון	לא נכון	תיקון
א. ישראל נחשבת מדינה מפותחת.	☐	☐	
ב. עבר קולוניאלי אינו קשור לפערי פיתוח.	☐	☐	

3 בחרו את התשובה הנכונה.

א. מהם שלושת התחומים של מדד הפיתוח האנושי?

○ בריאות, השכלה, הכנסה ○ ספורט, מוזיקה, תיירות ○ גשם, טמפרטורה, רוח

4 השלימו.

תמ"ג	האו"ם
------	-------

א. התוצר המקומי הגולמי מקוצר _____.

ב. ארגון שמחשב את מדד הפיתוח האנושי: _____.

5 למה כדאי להשוות כמה מדדים ולא רק את התמ"ג לנפש?

6

פרק 8 בעיות סביבה חוצות גבולות

דוגמאות

- 1. זיהום אוויר שנישא ברוח וגשם חומצי.
- 2. זיהום נהרות משותפים.
- 3. פלסטיק בים.
- 4. שינוי האקלים: התחממות, המסת קרחונים, עליית מפלס הים.

התמודדות

מה עושים	רמה
הסכמים, חלוקת מים, הפחתת גזי חממה	בין-לאומית
אנרגיה מתחדשת, פיקוח על מפעלים	מדינה
חיסכון, מחזור, פחות פלסטיק	אני

זכרו! בעיה חוצת גבולות דורשת פתרון משותף. כשאתם מציעים פתרון, כתבו גם מה כל מדינה יכולה לעשות וגם מה הן צריכות לעשות יחד.

דוגמה פתורה: מפעל במדינה א' שופך שפכים לנהר, והדגים מתים במדינה ב' שבמורד. מה סוג הבעיה ומה הפתרון?

1. הזיהום עובר עם הנהר ממדינה למדינה ← בעיה חוצת גבולות.

2. פתרון: הסכם בין המדינות ופיקוח על המפעל.

התשובה: בעיה חוצת גבולות; הסכם משותף ופיקוח

1 השלימו.

גלי | מדינות

- א.** אירועי מזג אוויר קיצוניים כוללים בצורות, שיטפונות ו _____ חום.
- ב.** הים התיכון משותף לכל ה _____ שסביבו.

2 השלימו: בעיה, תוצאה ופתרון משותף.

בעיה	תוצאה	פתרון משותף
שינוי אקלים		
פלסטיק בים		

3 נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכונים.

משפט	נכון	לא נכון	תיקון
א. אנרגיה מתחדשת מפחיתה את פליטת גזי החממה.	☐	☐	
ב. כריתת יערות עוזרת להילחם בשינוי האקלים.	☐	☐	

4 בחרו את התשובה הנכונה.

א. מה מהבאים הוא משאב משותף?

- נהר שעובר בשלוש מדינות ○ החצר של בית הספר ○ מקרר בבית

5 למה מדינות צריכות לחתום על הסכמים כדי לשמור על הסביבה?

6 בחרו בעיה סביבתית אחת וכתבו מה כל אחד מאיתנו יכול לעשות ומה המדינה יכולה לעשות.

חזרה – מה למדנו?

1 חזרה: השלימו בעזרת מחסן המילים.

עולמי | צפיפות | טבעי | מע"ר | יוממות | פירוור

- א. העולם המחובר נקרא «כפר» _____ .
 ב. מספר תושבים חלקי שטח: _____ אוכלוסייה.
 ג. נולדים פחות מתים: ריבוי _____ .
 ד. מרכז העסקים הראשי בעיר: _____ .
 ה. נסיעה יומית לעבודה בעיר אחרת: _____ .

2 חזרה: התאימו מושג להסבר.

טור א

1. תאגיד רב-לאומי
2. גורם דחיפה
3. עיור יתר
4. מדד פיתוח אנושי
5. אנרגיה מתחדשת

טור ב

- ☐ בריאות, השכלה והכנסה במספר אחד
- ☐ אנרגיה מהשמש ומהרוח
- ☐ יותר אנשים מאשר דירות ושירותים בעיר
- ☐ חברה שפועלת בהרבה מדינות
- ☐ סיבה לעזוב מקום

3 חזרה: נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכונים.

משפט	נכון	לא נכון	תיקון
א. היום יותר ממחצית בני האדם גרים בערים.	☐	☐	
ב. פירמידה עם בסיס צר מראה אוכלוסייה צעירה.	☐	☐	
ג. זיהום נהר יכול לפגוע בכמה מדינות.	☐	☐	
ד. מלחמה היא גורם משיכה להגירה.	☐	☐	

4 חזרה: מיינו לפי הנושא.

פירמידת גילים	מע"ר	גורמי דחיפה ומשיכה	תמ"ג לנפש	פליטים	תוחלת חיים
אוכלוסייה והגירה	עיר	פיתוח			

5 חזרה: בחרו נושא אחד שלמדתם השנה, והסבירו איך הוא קשור לגלובליזציה.

כל הכבוד!

סיימתי את חוברת העבודה בגאוגרפיה לכיתה ז'.

חתימת המורה

שם התלמיד/ה